

ISSN 2616-678X

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

BULLETIN

of the L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Серия **ФИЛОЛОГИЯ**

PHILOLOGY Series

№1 (122) / 2018

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Астана, 2018

Astana, 2018

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	ф.ғ.д. проф. (Румыния)
Бейсенбаева Жанаргүл	ф.ғ.к., қауымд. проф. (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассос. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	ф.ғ.д. проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., қауымд. проф. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сатпаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген І.Р. Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 40 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф. (Эзербайжан)
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсенбаева Жанаргуль	к.ф.н., ассос. проф. (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассос. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	к.ф.н., ассос. проф. (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408
Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка И.Р. Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.
Периодичность: 4 раза в год
Тираж: 40 экземпляров
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31413)

Editor-in-Chief **Dihan Kamzabekuly**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof (Russia)
Beisenbayeva Zhanargul	Can. of philology, assos. Prof (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantaj	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: I.R. Kurmangalyev

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 40 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31413)

© L.N.Gumilyov Eurasian National University

Мазмұны

<i>Абдыханова Б.А., Нергиз Бирай</i> Интертекстуалдылық теориясы мен прецедентті құбылыс арасындағы байланыс	8
<i>Аймолдина Ә.А.</i> Искерлік дискурс зерттеудің әлеуметтік және когнитивтік аспектіліктерінің қатынастары	14
<i>Алефиренко Н.Ф., Нұртазина М.Б.</i> Тіл ғылымындағы қазіргі заманғы үрдістер: ғылыми зерттеулердің векторлары	20
<i>Гауриева Г.М., Кадырова Е.Б.</i> Лексикалық құзыреттілікті қалыптастыруда ағылшын тілі сабағында ой-талқыларды қолдану	32
<i>Жапанова М.Е.</i> Әбдіжәміл Нұрпейісовтың «Қан мен тер» романындағы иіс-жады ұстанымдарының көркемдік ерекшелігі	37
<i>Жұмсақбаев А.Т.</i> Джон Толкиеннің «Сақиналардың патшасы» трилогиясының жанрлық құбылысы	46
<i>Жұматаев Е.</i> Әдеби тіл мен әлеуметтік желі: тіл бәсекелестігі мен әдеби тілдің қазіргі сипаты	50
<i>Зилинька М.Н.</i> Шыңғыс Айтматовтың шығармаларындағы фразеологизмдерді аударудың ерекшеліктері	58
<i>Қадысқызы А., Хасенова Р.Т., Құлахметова Ж.Т.</i> Қазақстандағы оралмандар және олардың әлеуметтік-мәдени бейімделуі	64
<i>Қасымова Ә.Ә.</i> Қазақ және түрік тілдеріндегі қоштасу этикетіне қатысты қалып сөздердің лингво-мәдени сипаты	71
<i>Латанова Р.У., Заркешеева А.Е., Хамитова А.Ф.</i> Қазақстандық жоғары оқу орындары студенттеріне ағылшын тілін үйретуде Action Research әдісін енгізу жолы	76
<i>Мейрамбекова Л.К., Сейтова Ш.Б., Есенғалиева А.М.</i> Бір буынды түбір етістіктің «қыпшақтық» корпусындағы вокализм жүйесінде салыстырмалы сипаттамасы ..	81
<i>Матбек Н.Қ., Садықова Р.К.</i> Ноғай әдеби тілінің қалыптасуы	88
<i>Мырзағалиева Т.Е., Шәріпова Г.А.</i> Құран поэтологиясындағы орыс универсумы ..	95
<i>Нұртазина М.Б., Амрина З.Ж.</i> Білім берудегі «Polycultural World» жүйесін қамтамасыз етуге арналған кәсіби лингвистика	105
<i>Оразбаева Э.С.</i> Онкологиялық терминдерді талдау және аудару	112
<i>Өтелбай Г. Т.</i> «Кемпіркосақ» баламасының туыс және шет тілдердегі ұқсастығы мен ерекшелігі	119
<i>Садықова А. Т., Қабдырашева Б. Н.</i> І. Есенберлин шығармаларындағы тарихи тұлғалар бейнесі	125
<i>Сейтова Ш.Б.</i> Кейбір этноатаулардың ақпараттық уәжі (Шығыс Қазақстан аймағы материалдары негізінде)	132
<i>Сәдуақасұлы Ж., Махамбетова А.</i> Қазақ тіл білімінде лепті сөйлемдердің зерттелу жайы	138
<i>Симбаева С.О., Қайыпбаева М. М.</i> Тілді аудармасыз оқыту және тілдің фонетикалық интерпритациясы	143
<i>Шәріпова Г.А.</i> Исламдық мәдени универсиумы	147
<i>Шәріп А.Ж.</i> Хүсейін Жавид және XX ғасыр басындағы қазақ поэзиясы: рухани ізденістер мен көркемдік ерекшеліктер	151
<i>Шоқабаетова С.С.</i> Сөзжасамның фонетикамен байланысы туралы	162

Содержание

<i>Абдыханова Б.А., Нергиз Бирай</i> Взаимосвязь прецедентных текстов и интертекстуальности	8
<i>Аймолдина А.А.</i> Взаимосвязь социальных и когнитивных аспектов изучения делового дискурса	14
<i>Алефиренко Н.Ф., Нуртазина М.Б.</i> Современные тенденции в науке о языке: векторы научного поиска	20
<i>Гауриева Г.М., Кадырова Е.Б.</i> Использование мозгового штурма для формирования лексической компетентности на уроках английского языка	32
<i>Жапанова М.Е.</i> Художественные особенности памяти запаха в романе Абдижамиля Нурпеисова «Кровь и пот»	37
<i>Жумсакбаев А.Т.</i> Жанровая феноменальность трилогии Джона Толкиена «Властелин колец»	46
<i>Жуматаев Е.</i> Литературный язык и социальные сети: конкурентоспособность и современность казахского языка	50
<i>Зилинька М.Н.</i> Особенности перевода фразеологизмов в произведениях Чингиза Айтматова	58
<i>Кадыскызы А., Хасенова Р.Т., Кулахметова Ж.Т.</i> Оралманы в Казахстане и их социально-культурная адаптация	64
<i>Касымова А.А.</i> Лингво-культурологический анализ лингвистических единиц, связанных с этикой прощания казахского и турецкого языков	71
<i>Латанова Р.У., Заркешева А., Хамитова А.Г.</i> Пути внедрения Action Research в обучении английскому языку студентов высших учебных заведений в Казахстане.....	76
<i>Мейрамбекова Л.К., Сейтова Ш.Б., Есенгалиева А.М.</i> Сравнительно-сопоставительная характеристика односложных глаголов в системе вокализма языков кипчакской группы	81
<i>Матбек Н.К., Садыкова Р.К.</i> Формирование ногайского литературного языка.....	88
<i>Мурзагалиева Т.Е., Шарипова Г.А.</i> Русский универсум коранической поэтологии.....	95
<i>Нуртазина М.Б., Амрина З.Ж.</i> Polycultural World: Компетентный подход в профессиональной лингвистике для образования	105
<i>Оразбаева Э.С.</i> Анализ и перевод онкологических терминов	112
<i>Отелбай Г. Т.</i> Аналогия и особенность эквивалента «Кемпірқосак» у родственных и иностранных языков	119
<i>Садыкова А.Т., Кабдырашева Б.Н.</i> Образ исторических личностей в творчестве И.Есенберлина	125
<i>Сейтова Ш.Б.</i> Информационное содержание некоторых этнонаименований	132
<i>Садуакасулы Ж., Махамбетова А.</i> Обстоятельства исследования восклицательных предложений казахского языка	138
<i>Симбаева С., Кайытбаева М.М.</i> Обучение языка без перевода и фонетическая интерпретация языка	143
<i>Шарипова Г.А.</i> Исламский универсум культуры	147
<i>Шарип А.Ж.</i> Гусейн Джавид и казахская поэзия начала XX века: духовные искания и художественные особенности	151
<i>Шокабаева С.С.</i> О связи словообразования с фонетикой	162

Contents

<i>Abdyhanova B.A., Nergiz Biraj</i> Interrelation of precedent texts and intertextuality	8
<i>Aimoldina A.A.</i> Interconnection of Social and Cognitive Aspects in Business Discourse Studying	14
<i>Alefrenko N.F., Nurtazina M.B.</i> Modern trends in the science of language: vectors of scientific research	20
<i>Gauriyeva G.M., Kadyrova Ye.B.</i> Use of brainstorming for the formation of lexical competence in English class	32
<i>Japanova M.E.</i> Artistic features of the memory of the smell in the novel «Blood and Sweat» by Abdizhamil Nurpeisov	37
<i>Zhumsakbayev A.T.</i> Genre's phenomenon of John Tolkien's trilogy «The Lord of the Rings»	46
<i>Zhumataev E.</i> Analysis of the translation into the Kazakh language interjections in the piece	50
<i>Zilinka M.N.</i> The peculiarities of phraseological units translation in book's of Chingiz Aitmatov	58
<i>Kadyskyzy A., Khasenovna R. T., Kulakhmetova Zh.T.</i> Oralman in Kazakhstan and their Socio-Cultural Adaptation	64
<i>Kasymova A.A.</i> Linguistic and Cultural Analysis of Linguistic Units Associated with Ethics of Farewell to Kazakh and Turkish Languages	71
<i>Latanova R.U., Zarkesheva A.E., Khamitova A.G.</i> The ways of planning action research in teaching english for students in higher schools of Kazakhstan	76
<i>Meirambekova L.K., Seiitova Sh. B., Esengaliyeva A.M.</i> Comparative characteristic of monosyllabic verbs in the vocalism system of the languages of the Kipchak group	81
<i>Matbek N.K., Sadykova R.K.</i> Formation of Nogai literary language	88
<i>Murzagaliyeva T.E. , Sharipova G.A.</i> Russian Universum of Quranic Poetology.....	95
<i>Nurtazina M.B., Amrina Z.Zh.</i> Polycultural World: a competent approach in professional Linguistic for education	105
<i>Orazbayeva E.S.</i> Analysis and translation of cancer terms	112
<i>Otelbay G. T.</i> The analogy and peculiarity of the «Кемпірқосақ» alternative in relatives and foreign languages	119
<i>Sadykova A.T., Kabdyrasheva B.N.</i> The image of historical personalities in the creative work of I.Esenberlin	125
<i>Seiitova Sh. B.</i> Informational motives of some ethnonyms	132
<i>Saduakasuly Zh., Makhambetova A.</i> The study of exclamatory sentences of the kazakh language	138
<i>Simbaeva S.O. Kaiypbayeva M. M.</i> Phonetic interpretation of the language without translation	143
<i>Sharipova G.A.</i> Islamic Universum of Culture	147
<i>Sharip A.Zh.</i> Hussain Jawid and Kazakh poetry of early 20th century: spiritual quest and artistic features	151
<i>Shokabayeva S.</i> Connection of word-formation with phones	162

- morphological phenomenon in the word-formation system of the Bashkir language] // (Bulletin of Tomsk State University. Philology 2014, № 2 (28). S. 515). [in Russian]
- 4 Russko-kirgizskij slovar: 51000 slov [Russian-Kyrgyz dictionary] / (red. YUdahin K.). (Gosudarstvennoe izdat. inostrannyh i nacional'nyh slovarej, Moskva, 1957. S. 990).
https://sahifa.tj/rusko_kirgizskij.aspx
- 5 Kirgizsko-russkij slovar': okolo 40 000 slov [Kirgizsko-russkij slovar': okolo 40 000 slov / sost. K.K. YUdahin]. (Sovetskaya ehnciklopediya, Moskva, 1965. S. 976). https://sahifa.tj/kirgizsko_russkij.aspx
- 6 <https://ru.glosbe.com/ru/ug/raduga>
- 7 <http://www.translatos.com/uz/kg-ru>
- 8 Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі\ ZHalpy redakciyasyn басқарған Т. ZHanұзақов. [Explanatory dictionary of the Kazakh language / (T. Zhanuzakov, who headed the general edition)] (Dajk-Press, Almaty, 2008. S. 968). [in Kazakh]
- 9 Sovremennyy russko-tureckij, turecko-russkij slovar [Modern Russian-Turkish, Turkish-Russian Dictionary]. (SOL, Minsk, 2000. S. 768). <https://ru.glosbe.com/tr/ru/kuşak>
- 10 <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%80>
- 11 <https://ru.glosbe.com>
- 12 Wörterbuch, Deutsch-Russisch\ von Edm und Daum u. Werner Schenk. -1.Aufl. (Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1987. S. 719).
- 13 English-Russian, Russian-English Dictionary. (Russkij yazyk, Moskva, 1987. S. 1054).
- 14 Russko-francuzskij slovar, francuzsko-russkij slovar [Russian-French dictionary, French-Russian dictionary / (ed.: A.B. Akimova)]. (Viktoriya, Sankt-Peterburg, 2005. S. 829).
<https://translate.yandex.kz/?lang=fr-ru>
- 15 Әбішев Н. Аспан сыры. [The secret of heaven] (Kazakhstan, Almaty, 1966. S. 258). [in Kazakh]

Автор туралы мәлімет:

Отелбай Г.Т. - филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев Еуразия ұлттық университеті, филология факультетінің практикалық қазақ тілі кафедрасының доценті,
Otelbay G.T. - Candidate of Philology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, associate professor of the practical Kazakh language department of philology.

FTAMP 31. 08. 41

А.Т. Садықова, Б.Н. Қабдырашева

Х. Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, Атырау, Қазақстан.
(b.kabdyrasheva@asu.edu.kz)

I. Есенберлин шығармаларындағы тарихи тұлғалар бейнесі

Аңдатпа. Мақалада жазушы І.Есенберлиннің тарихи тақырыпты шынайы түрде ашып суреттеуі және осы жолда өмірде болған тұлғалардың портреттерін жасақтаудағы шеберлігі мен ізденістері, жазушының шеберлігі мен көркемдік аспектісі қарастырылады.

Қаламгер әрбір тарихи тұлғаның бейнесін сомдауда оқырманға анық жеткізу үшін том-том тарихты түгелдей ақтарып, тарихи құжаттар мен жылнамаларға, халық шежіресіне және өзімен бір заманда өмір сүрген тарихшылардың пікіріне сүйенген. Бұл жазушы шығармашылығында кездесетін тұлғалар бейнесінің барынша шынайылықпен суреттелгенін көрсетеді. Тарих пен көркем шығарманың арақатынасын ашу – ежелден назар аударылып келе жатқан ғылыми мәселе. Ол жөнінде алғаш тереңірек сөз қозғаған Аристотель «Поэтикасында»: ...Ақынның мақсаты – шынымен болғанды емес, не болуы мүмкін, мүмкіндіктен әлде кездейсоқтан ба, міне, осыны жеткізу. Тарихшы мен ақынды бір-бірінен өлең өлшемін қолданады, екіншісі қолданбайды деп ажыратпаймыз; осыған Геродоттың шығармаларын жатқызуға болар еді, сонда ғана олар өлшеулі, болмаса өлшеусіз тарих болған еді; айырмашылығы мынада: біріншісі өмірде болған оқиғаны айтса,

екіншісі болуы мүмкін болған оқиғаны айтады. Демек, Илияс Есенберлин шығармаларындағы тарихи тұлғалар өмірдегі тарихи тұлғалардың көшірмесі емес, қазақ тарихына тікелей қатысты оқиғалардың кейіпкерлері. Мейлінше қаныққан образдар мен жинақталған бейнелік болмыс.

Түйін сөздер: трилогия, роман, тарихи тұлға, қазақ хандығы

Кіріспе. Жазушы шығармашылығы мен «Көшпенділер» трилогиясына жоғарғы баға берген қоғам қайраткерлері, әдебиетшілер өте көп. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Илияс Есенберлин – қазақ әдебиетінің ғана емес, қазақ халқы тарихының төрінен орын алатын дара тұлға. Олай деуіміздің бірнеше себептері бар. Қазақ хандығының бостандық пен тәуелсіздік жолындағы күресі тақырыбына қалам тартты. Қалам тартып қана қойған жоқ, өзінің эпикалық құлашы, халық өмірінің сан алуан қырын кең қамтуы, қазақ тарихының кемеңгер көсемдерінің қайталанбас бейнесін сомдауы жағынан өзге туындылардан оқ бойы алда тұрған талантты шығармасы - «Көшпенділер» тарихи трилогиясын дүниеге әкелді. Бүгінде дүниежүзінің көптеген халықтарының тіліне аудрылып, әлденеше рет басылған жазушының осы еңбегін хандық дәуірдегі қазақ өмірінің энциклопедиясы десек артық айтқандық бола қоймас» деген толғамды ойын сөзімізге тірек етуді жөн көрдік. Ия, сан ғасырлық тарихын тәуелсіздік жолындағы күреске арнаған көне қазақтың бүгінгі ұрпағына ата-бабасының қиян-кескі күресі, азапты тағдыры бұлдыр елестей болары анық.

Зерттелу нысаны. Әдебиет әлемінде тарихи дәуірлер мен оқиғаларды көркем бейнелеп елестеткен шығармалар шоғыры аз емес. Бұл ретте А. Толстойдың, М. Әуезовтің, М. Айбектің, В. Шишковтың, В. Янның, С. Рюродинның, Д. Демирчянның, Қ. Гамсахурдияның, Щ Рыбактың т. б. шығармаларын еске түсірсек те жеткілікті. Осы топтағы туындылардың молдығы және бірбірінен өзгешелігі соншалық — олардың өзі тарихи жанрдың түрлі тарамдарын құрайды. Мәселен, тарихи проза жанрының ішінен тарихи роман, тарихибиографиялық роман, тарихи революциялық роман, романхроника, тарихиұлттық роман деген сияқты салалар жіктеледі. Бұлардың бәріне ортақ ұқсас сипаттар да, материал мен авторлық идеяның аңғарына байланысты елеулі ерекшеліктері де болады. Шығарма талдағанда тарихи жанрдың өз ішіндегі айырмашылықтарды елемей, бір ғана өлшеммен жалпылама қарау шындықты ашуға көмектеспейді. Ол былай тұрсын, жанрдың жігін есептемей сөйлеу, үкім айту жаңсақтыққа соқтырады.

Зерттеу жұмысының міндеттері. Таңдаған тақырыбымыздың өзекті екенін дәлелдеу. Оқу-тәрбие жүйесінде І. Есенберлиннің тарихи шығармаларын оқытудың, жеке тұлғаны Отанының патриоты етіп тәрбиелеудің тиімді жолдарын іздестіру. Тарихи шығармалардың тәрбиелік сипатын аша отырып, жеке тұлғаның бойында салт-дәстүрімізді, әдет-ғұрыпты қадірлеу, адамгершілік, патриоттық сезімін ояту.

Илияс Есенберлиннің тарихи шығармаларын талдау және фольклор туындыларында қалыптасқан эпикалық бейнелерді төмендетіп алмай, оларға реалистік нақтылық пен тарихпен тікелей тамырластығы, даралық келбет дарыта білу.

Зерттеу жұмысының практикалық маңыздылығы. Қазіргі таңда оқу-тәрбие жүйесі заман талабына сай өсіп, дамып, бой алуда. Демек, біздің іс-әрекетімізді еліміздің болашақ азаматтары барлық жақсы қасиеттерді бойларына сіндіріп, ғылыми зерттеу жұмысының әдісін пайдалансақ, үлкен жетістіктерге қол созамыз.

Негізгі бөлім. «Көшпенділер» трилогиясы - партиялық идеологияның қылышынан қан тамып тұрған уақытта дүниеге келген шығарма болғанына қарамастан, асқан шеберлікпен шынайылыққа негізделіп жазылды. Жазушы қаламынан қағазға түскен барлық тарихи романдарды оқып отырғанда кездескен әрбір тұлғаны көз алдына елестетпеу мүмкін емес. «Көшпенділер» трилогиясының бірінші кітабы «Алмас қылыштан» бастап алсақ, Шыңғыстың үрім бұтағын түгендеп отырған оқырманға кездесетін алғашқы кейіпкер – Әбілхайыр. Дешті Қыпшақтың қаһарлы ханы романда сынайы суреттелгені соншалық,

оқыған адам оны не жақтап аларын, не даттарын білмей әбігерге түсері анық. Зерттеуші ғалым Р.Бердібаев «Бүкіл Дешті Қыпшақты билеген Әбілхайыр бір жағынан, айлакер, ақылды, арынды ел басшысы болса, екінші жағынан өз мақсаты жолында ешбір арамдық, азғындықтан тайынбайтын қанды қол мейірімсіз» деп бағалайды [1, 144 б.].

I. Есенберлин шығармаларының тарихпен байланысы. Қазақ әдебиетінің қазіргі кезеңінде байқалатын ұнамды үрдістерінің бірі — көне дәуір оқиғалары мен тарихи адамдар өмірінің көркемдік ақиқатын айтуға ұмтылу. Сан жағынан алғанда тарихи тақырыпты туындылар жүздің бірі дерліктей санаулы ғана. Бірақ біз бұл арада санды емес, көркемдік тәжірибедегі белгілі бір бетбұрысты айтып отырмыз, Мұның өзі кездейсоқ құбылыс емес, қоғамдық өмірдің даму қажеттерімен, өскелең мәдени, рухани талаптармен тығыз байланысты нәрсе.

Халықтың парасат, кәметі артқан сайын қазіргі халін де, өткендегі тарихын да, тереңірек, толығырақ білуге ден қоятыны мәлім. Соңғы жылдарда қоғамдық ғылым саласында қол жеткен жаңалықтар осы заңдылықтың айғағы секілді. Солардың кейбіреуін тізіп, санап өтсек те, бұл салада көрнекті табыстар бар екенін түсінеміз. Қазақстан археологтары бұдан жүздеген жыл бұрын түрлі себептен қираған, үйіндіге айналған шаһарлар орнын тауып, ежелгі мәдениеттің қымбат жәдігерлерін жарыққа шығарды. Орта Азияның көне өркениет ошақтарының бірі — Отырардың қазылуы, зерттеле бастауы ғылымда көп соны тұжырым жасауға мүмкіндік бергелі отыр.

Тіл мамандары кемінде бір жарым мың жылдық тарихы бар түрік (Орхон-Енисей) жазуының құпиясын тауып келеді. Кезінде дүние жүзінің «екінші ұстазы» атанған Әбунасыр Фарабидің еңбектері араға мың жыл салып барып өз отаны — Қазақстанда кітап болып шыға бастауы да халқымыздың мәдени өрлеуі белгілі белеңге көтерілгенін әйгілейтін нышанның бірі. Ол бабалар тұлғасын пайымдап, ұмытылмас бейнесін, лайықты ерлік істерін салыстыруға мүмкіндік береді, қазіргі және болашақ ұрпақтарды тәрбиелеу үшін қызмет етіп, өмір сүреді.

Тарихи тақырыпты игерудегі көркемдік сипаттың бірі де осы. Қазіргі заман мен өткен тарих арасындағы терең тамырлы байланысты көркем әдебиет арқылы бейнелегенде суреткердің эстетикалық мұрат-мақсаты қалай көрінуге тиіс, тарихты танудағы әдебиеттің әлеуметтік миссиясы не, тарихи тақырыптың ерекше құлшыныс құштарлықпен жазылуы сол ел әдебиетінің кәметтік өсу дәрежесінің айғағы бола ала ма, дәстүр мен жаңашылдықтың белгілі бір кезеңдегі бір-біріне өзара ықпалы болуы мүмкін бе, ұлттық сана-сезімнің ояну эволюциясы қалыптасу процесінің әдебиет дамуына тигізетін игі әсерлері қандай көркемдік факторлардан көрінеді деген сауалдарға жауап іздегенде ғылым мен әдебиеттің тоғысу сипатын пайымдаймыз.

Романда шынайы шыққан тұлғаның бірі – Әбілқайыр, оның ерлігі де, қулығы да, қаталдығы да айқын ашылады. Осы сынды Керей, Жәнібек, Мұхаммед Шайбани, Бұрындық бейнелерін сомдауға да жазушы аса шеберлікпен мұқият келген. Әрбір тарихи тұлға бір-біріне ұқсамайтын ерекше кейіпін берілген. Романдағы аңыз-тұлға - Асан қайғы. Осы тұлғаның портретін жасауда жазушы аңыз әңгімелерге бет бұрғаны анық. Демек, әрбір кейіпкер жазушы қиялының тарихи деректерге сүйеніп құралған жиынтығы.

Мырзабек Дүйсенев: «Жәнібек сұлтан үлкен іскерлікпен, ақылмен біраз рулардың басын құрап, ақыры қазақ халқының негізін құрады, «Алмас қылыш» романын оқығанда сол дәуірде (XIV-XV ғасырлар) ру-ру болып қырқысып, әр хандық саясатының құрбаны болып жүрген халықты біріктіріп, ел еткен азаматтарға ризалық танытамыз» -дейді мақаласында [2, 359 б.]. Ғалым – тарихшыға тән басты сипат – өткенді зерттей отырып, тарихи кезең сорабын құжаттық куәліктер негізінде калпына келтіру, шын болған оқиғаны, адамдар әрекетін қаз-қалпында баяндау. Тарихшы жорамал мен қиял аймағына кіре алмайды. Тек типтік көрініс жиі кездесіп тұрса және оны айқын көрсеткен жағдайда ғана оның әңгімесі

эстетикалық құндылыққа ие болады. Бұл орайда тарихи зерттеу объектісінің өзі эстетикалық құрылым болып табылады. Яғни, тарихи жинақтау әлемді танудың эстетикалық және теориялық өзіндік синтезін қамтиды.

Тарих пен көркем шығарманың арақатынасын ашу – ежелден назар аударылып келе жатқан ғылыми мәселе. Ол жөнінде алғаш тереңірек сөз қозғаған Аристотель болатын. Ол өзінің поэтикасында былай деп жазады: “Ақынның мақсаты – шынымен болғанды емес, не болуы мүмкін, мүмкіндіктен әлде кездейсоқтан ба, міне, осыны жеткізу. Тарихшы мен ақынды бір-бірінен өлең өлшемін колданады, екіншісі қолданбайды деп ажыратпаймыз: осыған Геродоттың шығармаларын жатқызуға болар еді, сонда ғана олар өлшеулі, болмаса өлшеусіз тарих болған еді; бірақ олардың айырмашылығы мынада: біріншісі өмірде болған оқиғаны айтса, екіншісі болуы мүмкін болған оқиғаны айтады. Сондықтан да поэзияның ерекшелігі – ол тарихқа қарағанда маңызды әрі философиялық мәні бар нәрселер жайлы, ал тарих жалпы халық жайлы айтады” [2, 67 б.].

Бұл мәселе Гегельдің эстетикасында терең талдауға ие болды. Оның пайымдауынша, тарих ғылымы еш нәрсені алып тастауға, өзгертуге құқы жоқ, ғалым барды, болғанды айту керек [3, 372 б.]. Алайда тарихшының шығармашылығында қиял көмекші рөл ойнайтынын ұмытпау керек. Яғни мәліметтерді табуда және оны түсінуде тарихшының интуициялық пікірі айқын көрінеді.

І. Есенберлиннің «Алмас қылыш» романында халықтың тарихтағы шешуші рөлі көрінген деп санаймыз. Шығармада тап тартысы емес, хандар, билеушілер арасындағы тартыс шындыққа орай алғы кезекке шыққан. Соның өзінде автор оқиғалар мен тұлғаларды талдауға, бағалауға әлеуметтік тұрғыдан келген. Бұл — мәселенің бір жағы екенін көруге болады. Онан соң романда еңбекші адамдардың ісі де, күші де бірсыпыра шындыққа сәйкес екендігін көрмеуге болмайды. Әбілхайыр хан нақақтан жазалаған кедей жылқышы Орақ ше? Бұл өте үлкен идеялық жүк көтеріп тұрған тұлға. Орақ тұлғасы романның көп жерлерінде қайталап елес беріп отырады. Орақты қолдайтын кедей Қаптағай батыр ше?

Асанқайғының Бердібек пен Әбілхайырға арнап айтылған әрі нақыл, әрі қатал сын сөздерінде нағыз халық өкілдерінің талабы жатыр. Дана жырау Асанның Қазтуған мен Қотан айтысына төрелігі де таза халықтық сана нышаны. Шығарманың екінші бөлімінде бұл әйгілі жыраулар тағы да үлкен елдік әңгіме үстінде көрінеді. Жазушының халық рөлін төтелеп ескертіп отыратын орайы шығарманың өн бойында кездеседі. Бірінші бөлімнің эпилогында бұл мәселе аса елеулі сездірілген. Әбілхайырдың «...Монғолстанға көшкен Керей мен Жәнібек елін шабамын» [4, 62 б.] деген екпінін халықтың наразылығы басты.

Орысбай, Қоқыш, Тәкежан, Күйгенбай т.б. қарапайым адамдардың қайсарлығы жалт етіп ашылады. Немесе Саян бастаған кекті жігіттердің «бекзадалардың малын талау» әрекеттері де ханға қарсы халық айбарының көрінісі деп санаймыз. Әбілхайырға адал қызмет етіп жүрген Оспан қожа: «Жоқ, алтын періштеге де, құлға да керек емес, алтын хандарға керек» — дейді ол. Жазушының оқиғаны суреттеуі кейде диалог, кейде монолог, кейде тікелей түсіндірме түрінде өрілген.

Бұл тарихи шығарманың халықтық айқындамадан жазылғанын көрмеу, сыпайылап айтқанда, білместік. «Мемлекет шаңырағын халық көтерген» автордың дүниетаным дұрыстығы айқын [1, 78 б.].

Мұнда халықтың жақсы қасиеттерін бойына дарытқан Қобыланды, Қазтуған, Қотан, Саян, Орақ секілді ұнамды бейнелер қатары тарихи шындықтың дәлелі екенін көруге болады. Бұлардың әрқайсысы өз орнында мәнді, қызғылықты. «Алмас қылыш» тек мазмұнымен ғана емес, нысандық ізденістерімен де маңызды шығарма. Автор, мәселен, Әбілхайыр әулетінің әріден келе жатқан үстемдігін, содырлы-сойқан істерін өткенді шолу ретімен мәлімдейді. Жүздеген жылдарға созылған Шыңғыс хан үрім-бұтағының озбырлық саясатын, тынымсыз талас-тартысын қайта елестету үшін дәл осындай тәсіл оңтайлы келген.

Ал, қазақ даласының тарихи болмысын Қазтуған мен Қотанның айтысы арқылы көрсетуі жаңаша көркемдік әдіс деуге болады. Екі ақын бетпе-бет келіп айтысқанда шындықтың түп-тереңіне дейін ашылатыны белгілі. Сондай-ақ Қотан мен Қазтуған айтысы қазақ елінің сан ғасырлық өмір, күрестерінің сыры мен сипатын екшеп көрсетуге жараған. Оқиғаларды баяндай отырып, кейініректе болатын жайлардан хабар айту тәсілін жазушы қазақ әдебиетінде алғашқы қолданушылардың бірі.

Мәселен, Мұхаммед Шайбанидің бала кезін көрсеткен тұста оның келешектегі мансабы імен атағын да қоса ескертіп қою шығармаға оқушы ықыласын өсіре түседі. Мұның өзі «Алмас қылыш» өз жанрында елеулі туынды, мазмұны мен нысаны қабысқан шығарма екенін дәлелдейді. [4, 102 б.]

Трилогияның соңғы кітабы «Қаһарда» қаһарына мінген Кенесары образы ерлік пен парасатқа толы. Романның бас қаһарманы Кенесары – мықты сомдалған характер. Бәрін алдын ала ойлайтын, көреген мемлекет қайраткері, айналкер қолбасшы, алған мақсатынан таймайтын, халықтың жолында жанын аямайтын ел перзенті болып көрінеді. Кене – айбынды хан. Оның абыройлы күші – халқы. Кей жерлерде жазушы Кенесарының ішкі мақсатының халықтан жат блғанын да айырып көрсетеді. Патшаның әскерімен соғысып жеңуге күшінің жетпейтінін анық біле тұра, Кенесары күресті тоқтатпай, соңынан ерген елді азапқа, үмітсіз сергелдеңге душар етуі, азып тоздыруы, оның авантюраға барғанына айғақ.

«Қаһарда» тарихи шындық, қаһармандар келбеті нанымды берілген. І.Есенберлин осы туындысы арқылы қазақ халқының, ұлттық тарихының бастау көзі беріде емес, әріде жатқандығына жөн сілтеді. Бүкіл бір халықтың өмір-тарихы ұмытылып бара жатқандығын еске сала отырып, оған кінәлі - коммунистік саясат екендігін ашып айтпаса да, өмір ағысы басқа арнамен ағып бара жатқандығын, тарих беттері бұрмаланғандығын көркем тілмен бейнелеп берді. Ел есінен еткен ерліктері ұмыт бола бастаған тұлғаларды қайта тірілткендей көркем түрде әдебиет әліміне алып келді. Ешкімнің, еш нәрсенің ұмытылмайтынын дәлелдеген де, Абылайдың арманын халық көкірегінде маздатқан да - осы І.Есенберлин.

Әдебиет жайлы айтылған пікірлерде көркем образ жасаудың бірден-бір тәсілі – ол, қиял. Бұл орайда тарихи романдардың дүниеге келуіне байланысты көркем қиял мен болжал жөнінде арнайы әңгіме ету – уақыт талабы. Ол жөнінде пікірталастар әлі күнге толастаған жоқ, бұдан былай да жалғаса берері сөзсіз. Өйткені дүниеге келген әрбір нағыз көркем шығарма өзінше әлем, әр үлкен суреткер көркем қиял мен болжалды пайдаланудың өзінше үлгісін жасамақ. Осыған байланысты әр шығарма жөнінде сөз еткен кезде зерттеушілер өзінше жаңа бір әлемге кез болып, жаңа ойлар айтады, тың тұжырымдар қорытады. Бұл І.Есенберлиннің тарихи эпопеясына да тән.

Бұл тұрғыда көркем қиял – өнердің табиғатын анықтайтын басты сипат. Сондықтан да шығарма жазуда жазушы өзінің творчестволық қиялында жүйелі образ туғызуды, содан соң барып оны көркем бейнелеуге қажетті тәсілді таңдайды. Айталық жазушы өзінің шығармасына өмірде нақты болған тарихи тұлғаны кейіпкер етіп алып, жазып отырған күннің өзінде, сол тарихи адамның сипатын шығармаға өмірде болған күйде көшірмейді, оның басты қасиеттерін, өміріндегі үлкен әрекеттерін негіз ете отырып, өз прототипін көркемдік құралдың құзырына бағындырып, жаңа әдеби тұлға жасайды.

Көркемдік болжал тарихи шығарма табиғатына етене жақын, алайда көбіне құжаттық шығармаларға тән болып келеді. Бұл категориялар жайында белгілі әдебиетші А.П. Александрова өз ойын былайша білдіреді: «Көркем қиял – шығармаға тарихта болмаған жеке эпизодтар мен кейіпкерлердің іс-қимылы арқылы енеді, сонымен қатар романның құрылымы, оның образдарының жүйесі типтендірудің мәні – объективті шындықтың субъективті бейнесін жасауға бағынады. Көркем қиял жазушының шығармашылық қиялының негізінде жатыр, көркем болжал бар және сонымен қоса жасалған әлемнің мәнін айқындауға бағынады.

Түрік-монғол халықтарында ертеде эпосты, жырды бір емес, екі жыршы қатар айта-тын, бірін-бірі толықтырып, кезектесіп сөйлейтін әдет болған. «Жанталаста» тарихи оқиғаларды кейде Бұхар жырау, кейде автор жалғап, өрбітіп отыратындығы сол фольклор тәсілін еске салады. Бұдан, әрине, роман мен жырдың арасына тепе-теңдік белгісін қоя да алмаймыз, әрі шындыққа жанастыруға да болмайды.

«Жанталастың» құрылысы мен қалануында фольклордан дарыған әдістер кездескенімен, талдау, мінездеу, даралау тәсілі жаңаша, реалистік әдебиет үлгісінде. Эпосты туғызған дәуірдің қайталанбайтыны секілді, оның көркемдеу тәсілдері де жалаң көшірілмейді. Әрбір қаламгер өзінің алға қойған мақсатына, өмір. материалының көлемі мен сипатына орай ауыз әдебиетінің бай қазынасынан нәр де, түр де іздеуге ерікті. Сондай сәтті ізденіс «Жанталас» романының тартымды, қызықты болуына, талай заманның шындығын шолып көрсетуге көмектескен. І. Есенберлиннің тарихи шығармаларында тарихи аңыздардың орын алуы - «Алтын Орданың» жанрлық ерекшелігі өз алдына жеке бір мәселе.

Трилогияның көп жерлері тарихи аңыздардан құралғанын көреміз. Ел арасында айтылып келген аңыз, әңгіме, тәсілді суреткер еркін пайдаланған. Ал орыс, қазақ, иран, монғол шежірелерінің материалы шығарманың негізгі сүйегін қалаған. Сонымен, «Алтын Орданың» оқиғалық кестесі тарихи хроникадан, шежіреден және аңыз әңгімелерден тұрғанын алдымен айтқан болар едік.

Бірақ қанша қызғылықты, шыншыл, маңызды болғанымен, шежіре мен тарихи аңыз роман міндетін атқара алмайтыны белгілі. Міне осы тұста шежіреші, әңгімешіге жазушы өнері қосылған.

Егер тарихи аңыз әңгімелерде құбылыстардың тізбегі, кезегі, нәтижесі ғана айтылып келген болса, әлеуметтік, психологиялық талдау олардың ішкі себептерін аша түскен. Сөйтіп «Алтын Ордада» фольклор мен жазба әдебиет дәстүрі бірлестік тауып, бірін-бірі толықтырған, бірі екіншісіне сәулесін түсіріп, жаңа сапаға жеткен, ауызекі және жазбаша әдебиеттің жақсы мүмкіндіктері қайталанбас синтез құраған. Ғасырлар бойында халық санасында екшелген тарихи аңыздың өзі бағалы, тартымды шығарма ғой. Өткен тарихты майын тамызып ауызша айтып беретін адам болса, қазірде де тыңдаймыз. Ал оның үстіне жазба әдебиеттің талдағыштық, аналитикалық сипаты қосылғанда құбылыстардың нағыз диалектикасы көрінеді. Трилогияда тарихи аңыз қаһармандарының портретінен бастап ішкі монологтарына дейін кездестіреміз. Роман — тарихи аңыздың жаңа түрі, аңыз роман, шежіре роман болып қаз-қалпында қалмай, көркемдік бейнелермен толықтырылған [1, 5 б.].

Қорытынды. Аңыз бен шежірені, тарих пен көркемдікті, айырғысыз тұтастыққа жеткізуі, өткен күндер хикаясынан бүгінгі қауымға керектіні екшей алуы, тарих тәжірибесінен үлгілі сабақ, өнегені алға тартуы жағынан І.Есенберлин романы қазақ әдебиетінде оқшау орын алады. Тарихи зерттеулердің өзінде жүйелі баяндалып, толық танылып болмаған заман, адам шежіресін екшеп, жаңа сапаға келтіріп айта білуі жазушының жаңалығы, қазақ әдебиетін байытатын, танықштық, тәрбиелік мәні зор туынды.

Аңыз бен шежірені, тарихи тұтастыққа жеткізуі, өткен күндер хикаясынан бүгінгі қауымға керектіні екшей алуы, тарих тәжірибесінен үлгіні алға тартуымен І.Есенберлин романы қазақ әдебиетінде ерекше орын алады. Тарих тереңін, тарихи зерттеулер өзінше жүйелі баяндалып, толық танылып болмаған заман, адам шежіресін екшеп, жаңа сапаға келтіріп айта білуі жазушының жаңалығы, қазақ әдебиетіндегі тәрбиелік мәні зор туынды. Жазушы елесі бұлдырап, көмескіленіп ел есінен өшуге айналған тарихи тұлғаларды дәріптеп, өзі де тарихи тұлғаға айналды. Оның шығармашылығында кездесетін көркем образдар жүйесі халқымыздың болмысын ғана танытып қоймай, тарихи оқиғалар негізінде толықтырылып, шыңдала түскен.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Р. Бердібаев. Қазақ тарихи романы. – Алматы: Ғылым, 1970. - 310 б.
- 2 Қазақ әдебиетінің тарихы. 9 том. – Алматы: Санат, 2005. - 279 б.
- 3 І. Есенберлин. Көшпенділер. - Алматы: Жазушы, 2000. - 356 б.
- 4 І. Есенберлин. Алмас қылыш. - Алматы: Көркем әдебиет, 1987. - 210 б.

А.Т. Садықова, Б.Н. Кабдырашева

Атырауский государственный университет им. Х.Досмұхамедова, Атырау, Казахстан
Образ исторических личностей в творчестве И.Есенберлина

Аннотация. В этой статье рассматриваются навыки писателя И. Есенберлина правдиво и реалистично описать исторические факты, а также умение поиска и сбора материалов для составления портрета исторических личностей.

Для полного изображения портрета каждой исторической личности писатель полагался на народные хроники, исторические документы и исследования историков своего поколения. Это показатель того, что образ исторических личностей в творчестве писателя переданы правдиво.

Ключевые слова: трилогия, роман, исторические личности, казахское ханство

A.T. Sadykova, B.N. Kabdyrasheva

H.Dosmukhamedov Atyrau State University, Atyrau, Kazakhstan

The image of historical personalities in the creative work of I.Esenberlin

Abstract. This article examines the skills of writer I. Essenberlin truthfully and realistically describe historical facts, as well as the ability to search and collect materials for the compilation of a portrait of historical personalities.

To fully depict the portrait of each historical person, the writer relied on folk chronicles, historical documents and studies of historians of his generation. This is an indication that the image of historical personalities in the writer's work is truthfully conveyed.

Key words: trilogy, novel, historical figures, Kazakh khanate

References

1. R.Berdibaev. Kazakh tarikhi romani [The Kazakh historical novel]. (Science, Almaty, 1970. S. 310). [in Kazakh]
2. Kazakh adebietinin tarikhi. [History of Kazakh Literature]. (Sanat, Almaty, 2005. S. 279).
- 3 I. Esenberlin. Koshpendiler. [Nomads]. (Writer, Almaty, 2000. S. 356). [in Kazakh]
- 4 I. Esenberlin. Almas қылыш. [Sword of the sword]. (Fiction, Almaty, 1987. S. 210). [in Kazakh]

Авторлар туралы мәлімет:

Садықова А.Т. – ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор. Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, қазақ тілі және әдебиеті кафедрасының профессоры.

Қабырашева Б.Н. – магистрант. Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, 6M011700 - қазақ тілі мен әдебиеті мамандығы.

Sadykova A.T., - Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov, doktor of the Kazakh Language and Literature Department

Kabdyrasheva B.N. - Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov, Master of the Kazakh Language and Literature Department

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. **Журналдың мақсаты.** Әдебиеттану және тілтану саласындағы ғылыми зерттеу нәтижелерін, филология ғылымының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиет саласындағы оқыту әдістемесін, ғылыми конференцияның мағыналы материалдарын, библиографиялық шолу мен сыни тақырыптағы ғылыми құндылығы бар, мұқият тексеруден өткен материалдарды жариялау.

2. **Журналда мақала жариялаушы автор** мақаланың қол қойылған 1 дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және **vest_phil@enu.kz** электрондық пошталарына **Word** форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. **Мақаланың көлемі** 8 беттен кем болмауы және 16 беттен аспауға тиіс.

5. **Мақаланың құрылымы:** (қағаз беті - **A4**, кітап сұлбасында, беттеу жолы бар жағынан – 20 мм. Шрифт: **Times New Roman** - нұсқасында, әріптің көлемі (кегель) - **14**);

6. **ГТАМР** <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында, қою кіші әріппен жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс істейтін болса, онда әр автордың жұмыс орны қасында курсивпен жазылуы керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында, жартылай қою кіші әріппен жазылады;

Аңдатпа - 100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (**кіріспесі, мақаланың мақсаты мен міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері, нәтижелері мен талқылаулары, қорытындысы**) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер (6-8 сөз немесе сөз тіркесі) - Түйін сөздер мақала мазмұнын ашатын, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы көп кездесетін сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – жола-ралық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады. Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі

Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 253 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 182 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі.

Әдебиеттер тізімінде кітаптың жалпы бет көлемі көрсетіледі.

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді. Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі керек. Рецензент **жарамсыз** деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылға ЕҰУ қызметкерлері үшін 4500 тенге және басқа ұйым қызметкерлеріне 5500 тенге болып белгіленді.

Рекзивизиттер:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия Филология»

1. **Цель журнала.** Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающие актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значительные материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. **Автору, желающему опубликовать статью в журнале** необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между **Word**-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: Казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. **Объем статьи** не должен превышать 16 страниц (от 8 страниц).

5. **Схема построения статьи** (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку задачи, цели, историю, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы

В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степен, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

Цеснабанк: КБЕ16

БИН 010140003594

РНН 031400075610

ИИК KZ 91998

ВТВ 0000003104

TSES KZ KA

Provision on articles submitted to the journal “Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Publication of carefully selected original scientific works in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, teaching language methods and literature, the most significant materials of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. **The volume of the article** should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. **Structure of the article** (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - first line, left

Initials and Surname of the author (s) - center alignment, italics

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - center alignment, italics

Author's e-mail (s)- in brackets, italics

Article title - center alignment, bold

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - line spacing - 1, indent of the «red line» -1.25 cm, alignment in width.

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those formulas are numbered, to which the text has references.

All abbreviations, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on the financial support of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be carefully verified. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

Tsesnabank: КБЕ16

БИН 010140003594

РНН 031400075610

ИИК KZ 91998

ВТБ 0000003104

TSES KZ KA

Рәсімдеу үлгісі / Образец оформления статьи / Template

FTAMP 27. 25. 19

А.Ж. Жұбанышева¹, Н. Темірғалиев², А.Б. Утесов³^{1,2}Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің теориялық математика және ғылыми есептеулер институты, Астана, Қазақстан³Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе, Қазақстан**Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде функцияларды сандық дифференциалдау**

Аңдатпа. Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде Соболев класында жататын функцияларды олардың тригонометриялық Фурье-Лебег коэффициенттерінің ақырлы жиынынан алынған дәл ақпарат бойынша жуықтау есебі толығымен шешілді ..... [100-200 сөз]

Кілт сөздер: жуықтап дифференциалдау, дәл емес ақпарат бойынша жуықтау, шектік қателік, Компьютерлік (есептеуіш) диаметр.

Мақаланың мәтіні төмендегі бөлімдерді қамтуы қажет:

- кіріспе,
- мақаланың мақсаты мен міндеті,
- қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері,
- нәтижелер мен талқылаулар,
- қорытынды.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Темиргалиев Н. Компьютерный (вычислительный) поперечник как синтез известного и нового в численном анализе // Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. -2014. –Т. 4. № 101. – С. 16–33.
- 2 Локуциевский О.М., Гавриков М.Б. Начала численного анализа. - Москва: ТОО «Янус», 1995. - 581 с.
- 3 Жубанышева А.Ж., Абикенова Ш. О нормах производных функций с нулевыми значениями заданного набора линейных функционалов и их применения к поперечниковым задачам // Функциональные пространства и теория приближения функций: Тезисы докладов Международной конференции, посвященная 110-летию со дня рождения академика С.М.Никольского. – Москва: Наука, 2015. - С.141-142

ГРНТИ 27.25.19

А.Ж. Жубанышева¹, Н. Темиргалиев², А.Б. Утесов³^{1,2}Институт теоретической математики и научных вычислений Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан³Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, Актөбе, Казахстан(E-mail: ¹axaulezh@mail.ru, ²ntmath10@mail.ru, ³adilzhan_71@mail.ru)**Численное дифференцирование функций в контексте Компьютерного (вычислительного) поперечника**

Аннотация. В рамках Компьютерного (вычислительного) поперечника полностью решена задача приближенного дифференцирования функций, принадлежащих классам Соболева по неточной информации, полученной от произвольного конечного множества тригонометрических коэффициентов Фурье-Лебега дифференцируемой функций ...
[100-200 слов]

Ключевые слова: приближенное дифференцирование, восстановление по неточной информации, предельная погрешность, Компьютерный (вычислительный) поперечник.

GRNTI 27. 25. 19

A.Zh. Zhubanysheva¹, N. Temirgaliyev², A.B. Utesov³

^{1,2}*Institute of theoretical mathematics and scientific computations of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

³*K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan*

Numerical differentiation of functions in the context of Computational (numerical) diameter

Abstract. The Computational (numerical) diameter is used to completely solve the problem of approximate differentiation of a function given inexact information in the form of an arbitrary finite set of trigonometric Fourier-Lebesgue coefficients ... [100-200 words]

Key words: approximate differentiation, recovery from inexact information, limiting error, Computational (numerical) diameter, massive limiting error.

References

- 1 Temirgaliyev N. Komp'yuternyj (vychislitel'nyj) poperechnik kak sintez izvestnogo i novogo v chislennom analize [Computational (numerical) diameter as a synthesis of the known and the new in numerical analysis], Vestnik Evrazijskogo nacional'nogo universiteta imeni L.N. Gumileva [Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University], 4(101), 16–33 (2014). [in Russian]
- 2 Lokucievskij O.M., Gavrikov M.B. Nachala chislennogo analiza [Elements of numerical analysis] (Yanus, Moscow, 1995).
- 3 Zhubanysheva A.Zh., AbikenovaSh.K. O normah proizvodnyh funkcionov s nulevymi znachenijami zadannogo nabora linejnyh funkcionalov i ih primenenija k poperechnikovym zadacham [About the norms of the derivatives of functions with zero values of a given set of linear functionals and their application to the width problems]. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoj konferencii, posvjashhennaja 110-letiju so dnja rozhdenija akademika S.M.Nikol'skogo «Funkcional'nye prostranstva i teorija priblizhenija funkcionov» [International conference on Function Spaces and Approximation Theory dedicated to the 110th anniversary of S. M. Nikol'skii]. Moscow, 2015, pp. 141-142.

Авторлар туралы мәлімет:

Қазақша:

Жұбанышева А.Ж. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының аға ғылыми қызметкері, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (ішкі тел. 33-410). *E-mail: axaulezh@mail.ru.*

Темірғалиев Н. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының директоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (ішкі тел. 33-325). *E-mail: ntmath10@mail.ru.*

Утесов А.Б. - физика-математика ғылымдарының кандидаты, Математика кафедрасының доценті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ә. Молдағұлова

даңғылы 34, Ақтөбе, Қазақстан. *E-mail: adilzhan_71@mail.ru.*

АҒЫЛШЫНША:

Zhubanysheva A.Zh. – Senior researcher of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (31-410). *E-mail: axaulezh@mail.ru.*

Temirgaliyev N. – Head of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (33-325). *E-mail: ntmath10@mail.ru.*

Utesov A.B. - candidate of physical and mathematical sciences, Associate Professor of the Department of Mathematics, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, A.Moldagulova Prospect, 34, Aktobe, Kazakhstan. *E-mail: adilzhan_71@mail.ru.*

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: І.Р. Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
-2018. - 1(122). - Астана: ЕҰУ. 180-б.
Шартты б.т. - 22.5   Таралымы - 40 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Астана қ., Қ. Сәтпаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: (87172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды